

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ АР КРИМ

У роботі розглядаються питання, пов'язані з особливостями діяльності рибного господарства АР Крим на сучасному етапі розвитку національної економіки. Встановлено чинники, які впливають на тенденції його розвитку. Визначено галузеву приналежність рибного господарства.

Ключові слова: рибне господарство, національна економіка, промисловий район, об'єкт промислу, природні ресурси, сировинна база.

Однією з головних передумов розвитку рибної галузі України виступають природні ресурси Чорного та Азовського морів, які слугують величезною сировинною базою рибогосподарського комплексу.

На сучасному етапі рибне господарство входить до складу агропромислового комплексу України поряд із сільським, лісовим господарствами і тваринництвом.

Велика кількість підприємств рибної галузі АР Крим виявилися взагалі не здатними до адаптації нових умов господарювання і були змушені припинити своє існування. Решта підприємств знаходяться або на межі банкрутства або близькі до неї. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність державної підтримки рибної галузі на сучасному етапі.

Проблемами ролі рибної промисловості і рибного господарства цікавились відомі фахівці в цій галузі: Неміровська В. І., Романова Е. А., Степанов В. П., Сисоєва Н. П., Чернявська Г. І., Шалухо В. А. Однак сьогодні ці питання залишилися поза увагою науковців.

Метою нашої статті є визначення ролі і місця рибної галузі в системі господарства АР Крим, а також – динаміки та тенденцій її розвитку на сучасному етапі.

Управління рибним господарством здійснюється за галузевим принципом з урахуванням територіального і міжгалузевого керівництва. Воно спрямоване на координацію та подальший розвиток виробничих сил суспільства і держави, підвищення ефективності праці, зниження собівартості продукції, підвищення її якості та конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на світовому ринку, захист і наповнення ринку вітчизняними товарами.

Наближення господарства до джерел сировини залежить від наявності природних багатств. У тих галузях промисловості, де поряд з видобутком здійснюється і переробка сировини (рибне, лісове господарства), природні фактори мають вирішальний вплив на розміщення галузі загалом, разом із обробними галузями. Наближення промисловості до джерел сировини і районів споживання має важливе значення для рибного господарства, сировину якої після видобутку необхідно переробити якомога швидше. У зв'язку з цим берегові підприємства рибного господарства розташовані переважно на узбережжях морського басейну і прісноводних водойм. Суттєве значення для розширення географії рибного господарства всередині країни має освоєння

водосховищ, розвиток промислового товарного рибальства.

Однією з головних передумов розвитку рибної галузі України виступають природні ресурси Чорного та Азовського морів, які слугують величезною сировинною базою рибогосподарського комплексу.

У наш час основу промислу в Азовському морі складають азовська хамса і тюлька. Сприятливі умови підвищенню продуктивності Азовського моря можуть заходи щодо запобігання забрудненню водойми неочищеними стічними водами промисловості і сільського господарства та збільшення масштабів штучного розведення осетрових, судака.

Основними промисловими об'єктами Чорного моря сьогодні є чорноморська хамса, чорноморська кілька (шпрот) і ставрида. Промислове значення мають також камбала і кефаль.

Характерною особливістю сировинної бази Азово-чорноморського басейну є сезонність промислу, тривалість якої залежить від природних і соціально-економічних факторів. Якщо природні фактори (спад або зростання вилову риби) викликають сезонність виробництва, то соціально-економічні – спрямовані на згладжування сезонності коливань. Певну роль у сезонності промислу за видами риб грає її харчова цінність, яка вища в період нагулу (за калорійністю, вмістом жиру) і більш вигідна національному господарству.

Сезонність виробництва зменшує випуск продукції, погіршує фондовіддачу, збільшує собівартість, а, отже, веде до зниження прибутку, збільшує потребу в робочій силі. У підсумку сезонність призводить до зниження продуктивності праці.

У нормативно-законодавчій літературі сучасної України рибне господарство розглядається як галузь економіки, завданнями якої є вивчення, охорона, відтворення, вирощування, використання риби та інших водних живих ресурсів, їх вилучення (вилов, добування, збирання) та переробка з метою одержання харчової, технічної, кормової, медичної та іншої продукції для задоволення потреб населення.

З набуттям Україною незалежності керівництво рибним господарством часто змінювалося. У 1992 р. галузь перебувала у відомстві Державного комітету України по рибному господарству і рибній промисловості. У 1994 р. цей підрозділ було

перетворено в Міністерство рибного господарства, потім у 1997 р. – у Державний комітет рибного господарства. З 2000 р. галузь перебувала у відомстві Державного департаменту рибного господарства, і, нарешті, у 2011 р. Указом Президента було затверджено утворення Державного агентства рибного господарства України. Такі підходи до державного управління галуззю сприяють її дестабілізації, недосконалості законодавчої бази функціонування рибного господарства та зниженню конкурентоспроможності.

Сьогодні рибне господарство перебуває в галузевому підпорядкуванні Міністерству аграрної політики та продовольства України, тобто в деякому розумінні ототожнюється з АПК. Разом з тим, галузь рибного господарства має характерні відмінні особливості.

Однією з основних відмінностей є джерело походження сировини, яка використовується в переробних підгалузях. У сільському господарстві обсяг отриманої сировини для подальшої переробки є результатом людської праці, витраченої у попередньому періоді. У рибному господарстві обсяг отриманої (видобутої) сировини більшою мірою залежить від рівня продуктивності водних об'єктів: морів, річок та озер. З іншого боку, якщо розглядати в якості джерела сировини результати діяльності рибництва, то можна провести аналогію з сільським господарством.

Другою особливістю рибного господарства слід назвати те, що не вся видобута риба йде на переробку, значна її частина надходить на ринки в якості готової продукції. Інша частина є сировиною для багатьох галузей національного господарства поза агропромисловим комплексом (наприклад, медицина).

Третьою відмінною рисою рибного господарства є відсутність необхідності створювати страхові резерви, які наявні у сільському господарстві, на випадок непередбачених природно-кліматичних умов.

Рибне господарство має велику кількість суб'єктів, діяльність яких не завжди може бути узгодженою, що призводить до зниження конкурентоспроможності виробленого продукту. Водночас розвиток підприємств рибного господарства залежить від того, наскільки максимально вони можуть задовольнити потреби клієнтів. Тому необхідним у сучасних умовах посиленої конкуренції є використання теоретичних і практичних розробок логістики.

На 01.01.2012 р. на території АР Крим було офіційно зареєстровано і функціонувало 57 підприємств і організацій у сфері рибного господарства. Крім того, так само зареєстровані 42 суб'єкти підприємницької діяльності без створення юридичної особи, чия діяльність так само належить до сфери рибного господарства. Однак суб'єкти підприємницької діяльності не будуть братися до уваги в подальшому ході дослідження, оскільки результати їх роботи здійснюють незначний вплив на кінцеві показники фінансово-господарської діяльності рибної галузі АР Крим і не всі з них займалися тільки цим видом діяльності протягом аналізованого періоду 2005-2011 рр.

Територія Кримського півострова омивається Чорним і Азовським морями, що належать басейну Атлантичного океану. Протяжність АР Крим з півночі на південь складає 210 км, із заходу на схід – близько 325 км. Її західний берег утворений Тарханкутським півостровом, східний – Керченським. У Криму переважають морські кордони, довжина берегової лінії становить близько 1000 км. [4].

Територію АР Крим за географічним принципом можна умовно поділити на 5 регіонів: Північний, Центральний, Південний, Східний і Західний.

Використовуючи дані про юридичне місцезнаходження підприємств рибного господарства АР Крим, складемо матрицю їх розподілу за вказаними вище регіонами. Проведений аналіз розташування підприємств рибного господарства АР Крим за географічним принципом показав наступний розподіл: у північному регіоні – 2; в центральному регіоні – 2; в південному регіоні – 14; в східному – 26; у західному – 13 підприємств.

Найбільшу питому вагу за кількістю підприємств рибного господарства має Східний регіон, частка якого становить 46 % (26 підприємств), найменшу питому вагу демонструють північний і центральний регіони, частка яких становить по 3 % кожного (2 підприємства). Південний і Західний регіони мають приблизно однакові частки складові 25 % і 23 % відповідно. На територіальну структуру розміщення підприємств рибного господарства АР Крим, крім географічного чинника, впливає також природно-кліматичний фактор. Південний і Західний регіони АР Крим через розташування і кліматичні умови вважалися санаторно-курортними районами, у яких перевага віддавалася будівництву рекреаційних закладів, а не промислових підприємств.

Основними центрами рибного господарства в Східному регіоні виступають міста Керч і Феодосія, у яких зосереджено близько 20 підприємств або майже 45 % від загальної їх частки.

Результативність діяльності будь-якої галузі національної економіки характеризується критерієм соціально-економічної ефективності, яка може оцінюватися ступенем задоволення кінцевих потреб суспільства. В умовах ринкової економіки дуже часто пов'язують поняття ефективності господарської діяльності з організаційно-правовою формою господарювання. Вважається, що найбільш ефективною організаційно-правовою формою господарювання в умовах ринкової економіки є приватні підприємства. Саме ці підприємства забезпечують найбільш раціональне використання наявних коштів з метою отримання максимального економічного ефекту [2].

Проведений аналіз об'єктів рибного господарства АР Крим з організаційно-правовою формою господарювання показав, що з 57 підприємств 19 є приватними, 2 підприємства – державними та 36 господарських товариств.

Як видно з угруповання об'єктів рибного господарства АР Крим, за організаційно-правовою формою господарювання домінують господарські товариства, чисельність яких становить 36 одиниць або 63 % на 01.01.2012 р.

Причому з них 5 підприємств – це акціонерні товариства, а решта 31 підприємство – це товариства з обмеженою відповідальністю. Число приватних підприємств склало 19 одиниць або 33 % і лише 2 з 57 підприємств є державними.

Рибна галузь утворює господарський комплекс з видобутку, первинної переробки риби та інших морепродуктів, а також з виробництва рибної продукції. Вона належить до тих сфер виробництва, розташування яких тісно пов'язане з наявністю сировинного фактора.

АР Крим є однією з провідних територій України, що забезпечують населення держави рибною продукцією. Налічується понад 50 господарюючих суб'єктів різних

організаційно-правових форм, які здійснюють свою діяльність у сфері рибного господарства.

Проведений аналіз показав нерівномірність розподілу підприємств рибного господарства по регіонах АР Крим. Домінуюче становище займає східний регіон, у якому зосереджено 46 % від загального числа підприємств. У структурі об'єктів рибної галузі АР Крим за організаційно-правовою формою домінують господарські товариства з обмеженою відповідальністю та приватною формою власності.

Управління рибним господарством здійснюється за галузевим принципом з урахуванням територіального і міжгалузевого керівництва. Воно спрямоване на координацію та подальший розвиток виробничих сил суспільства і держави, підвищення ефективності праці, зниження собівартості продукції, підвищення її якості та конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на світовому ринку, захист і наповнення ринку вітчизняними товарами [3].

Для ефективного розвитку рибної галузі АР Крим необхідно використовувати як інтеграцію між

обробними підприємствами, так і їх об'єднання зі збутовими та добувними організаціями. Застосування контрактної системи виявить потенційних постачальників рибної продукції – стійкі, кредитоспроможні організації, що мають виробничі можливості для розширення виробництва.

Проблему стабілізації ситуації у рибному господарстві АР Крим та забезпечення подальшого його розвитку передбачається розв'язати шляхом: збільшення обсягу вилову риби та інших водних живих ресурсів в Азово-Чорноморському басейні; відтворення водних живих ресурсів, відновлення і меліорації природних нерестовищ у рибогосподарських водних об'єктах; підвищення продуктивності використання рибогосподарських водних об'єктів для вирощування риби в умовах аквакультури за рахунок розширення сировинної та кормової бази рибного господарства; отримання державної підтримки функціонування підприємств галузі; проведення науково-дослідної та пошукової роботи з вивчення кількісного і якісного стану риби та інших водних живих ресурсів.

Список літератури

1. Арасланова, А. Обзор рынка рыбы и морепродуктов Украины: [Электронный ресурс] / А.Арасланова. – Режим доступа: http://bconsult.com.ua/articles/runok_moreproduktov/.
2. Про Загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року [Електронний ресурс]: закон України від 19 лютого 2004 року N 1516-IV. – Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/L_doc2.nsf/link1/ed_2004_02_19/JD2NQ00G.html#.
3. Баканов, М. И. Теория анализа хозяйственной деятельности: [учебник]. / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 400 с.
4. Бланк, И. А. Финансовый менеджмент: [учебный курс]. – К.: Ника-Центр, 2009. – 380 с.
5. Древинг, С. Р. Финансовый механизм государственной поддержки обновления рыбопромыслового флота: [Текст] / С. Р. Древинг, М. Л. Шпилева // Модернизация экономики России и стран СНГ: Материалы международного конгресса, г. Волгоград, 18-19 марта 2010 г.: В 2 ч. Ч. 1. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2010. – С. 157-165.
6. Рыбная отрасль Украины: состояние и перспективы: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://edab2b.com/opinions/rybnaya-otrasl-ukrainy/>.
7. Яковлев, В. Особенности демополизації у рибному господарстві України: [Текст] / В. Яковлев // Економіка України. – 1995. – №7 – С. 26-35.
8. Рыболовство: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.aprovida.com/?id=28>.
9. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fish.cv.ua>.
10. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fishindustry.net>.

РЕЗЮМЕ

Демчук Олег

Особенности деятельности рыбного хозяйства в экономической системе АР Крым

В работе рассмотрены вопросы, связанные с особенностями деятельности рыбного хозяйства АР Крым на современном этапе развития национальной экономики. Изучены факторы, оказывающие влияние на тенденции его развития. Определена отраслевая принадлежность рыбного хозяйства.

RESUME

Demchuk Oleg

Features of activity of fisheries in economic system of Crimea

The paper discusses issues related to the specifics of the fisheries of the of Crimea in the present stage of development of the national economy. The factors influencing the development trends are researched. Industry affiliation of fisheries is defined.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2013 р.